

Linda Kjær Minke & Morten Kjær (red.) Straffelovens abc

BOGANMELDELSE

Ændringer i straffelovens særlige del 2015-2024

DJØF Forlag, 2026 (344 sider). ISBN 9788757464672

Den 30 april 2026 arrangerades en konferens vid Syddansk Universitet, SDU, i Odense på temat "Punitive turn: Strafferetlig symbollovgivning i Norden og mediernes kriminalpolitiske rolle" – ett ämne väl i tiden får man säga. Inte minst har spørgsmålet tidigare uppmärksammats i ett projekt vid Aalborgs Universitet att kartlägga och analysera samtliga ändringar i *straffeloven* från 1980.¹ En av initiativtagarna till projektet, professor Birgit Feldtmann, ingick i en panel vid konferensen tillsammans med professor Erling Johannes Husabø från Universitetet i Bergen samt undertecknad. I samband med konferensen lanserades också en forskarantologi, *Straffelovens abc. Ændringer i straffelovens særlige del 2015-2024*, vilken är föremålet för denna bokanmälan.

Redaktörer för antologin är Linda Kjær Minke och Morten Kjær, båda verksamma vid SDU och enheten Ret, straf & samfund; hon som professor i kriminologi, han som lektor i rättshistoria. De bidrar gemensamt med en introduktion (kap. 1), ett bokkapitel (kap. 4) och en avslutning (kap. 16). Kjær Minke har därutöver samförfattat ett kapitel (kap. 15, med Asbjørn Storgaard). De övriga medverkande presenteras inte närmare, men är alla anställda vid eller på annat sätt knutna till SDU. Lotte Helms medverkar med två bidrag (kap. 6 och kap. 11) medan övriga deltagare skrivit varsitt bidrag av vilka alla, utom ett (kap. 12), är ensamt författade. Man kan, av de påfallande jämna kapitellängderna, anta att författarna fått instruktioner om att skriva ungefär 20 sidor per kapitel.

Antologins underrubrik visar på att det handlar om ändringar i straffelovens *särskilda del*, alltså själva brottsbestämmelserna, under en tioårsperiod. Själva huvudtiteln anspelar dels på att många av de nya bestämmelserna försetts med en bokstav efter paragrafnumret – en trend som, i större eller mindre omfattning, även finns representerad i andra nordiska länders respektive

1 Se t.ex. Jørgensen, K., Olesen, A., Feldtmann, B., & Wachter Lentz, L. (2025). Udviklingen i den strafferetlige lovgivningsproces i perioden 1980 til 2022. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 112(3), 193–215.

BOGANMELDSE

lagstiftningar² – dels "en mulig retspolitisk model til at diskutere og kvalificere fremtidige straffelovsændringer": *straffelovens abc*. Mer om den nedan. Det är en alltigenom välarbetad volym som presenteras. Kapitlen är försedda med gedigen notapparat och omfattande referenser till lag, förarbeten, praxis och doktrin. Antologin är "fagfællebedømt" och det märks att den håller en hög kvalitet. Den är således högst både läs- och tankvärd.

Inledningskapitlet av Kjær Minke och Kjær introducerar antologitemat och beskriver syftet som att belysa på vilket sätt vissa specifika ändringar i strafflagstiftningen kan förstås som uttryck för mer generella tendenser inom kriminalpolitiken. Genom att jämföra enskilda lagändringar med övergripande utvecklingslinjer skapas, menar kapitelförfattarna, ett analytiskt rum där varje lagändring inte framstår ensam utan kan ses i ett större mönster. Kjær Minke och Kjær presenterar därefter en sammanställning av ändrade bestämmelser i straffeloven 2015-2024; inalles 80 stycken.

De följande kapitlen utgörs av analyser av några av dessa ändringar. Jag kan inte här gå djupare in på alla enskilda bidrag, men jag vill likväl göra ett antal nedslag. *Nanna Grønning-Madsen* behandlar det så kallade koranbränningsförbudet i § 110 e, stk. 2 straffeloven. Fast det inte nödvändigtvis fanns en bred enighet kring behovet av straffbestämmelsen menar Grønning-Madsen att det ändå går att förstå syftet med densamma utifrån nationella skyddsintressen. Hon menar vidare att bestämmelsen, trots en del språkliga förbättringar från ursprungsförslaget, alltså innehåller oklarhet kring tolkningen av rekvisitet "otillbörlig". Även bestämmelsens placering inom straffeloven diskuteras.

Redaktörerna själva bidrar med ett kapitel om straffrättsligt skydd för offentligt anställda. Bestämmelsen i § 119 a är en nykriminalisering som trots farhågor om ett svårdefinierbart gärningsinnehåll visat sig användbar i praxis.³ Även Kjær och Kjær Minke konstaterar att nykriminaliseringen är förståelig, även om den knappast varit framgångsrik om syftet med den varit att förhindra kränkningar av offentliganställda. Respekt för myndighetspersoner vinns inte enbart via straffhot, menar kapitelförfattarna, samtidigt som de många gånger utsatta anställda förtjänar lagstiftningens skydd.

Lotte Helms första bidrag i antologin behandlar straffelovens § 192, en straffskärpande bestämmelse för vapeninnehav, som varit föremål för inte

2 För svensk del är detta tydligast i 4 kap. brottsbalken (1962:700) om brott mot frihet och frid där exempelvis 4 kap. 4 § utvecklats till att nu omfatta 4 kap. 4 a–g §§. Se, för begynnelsen av utvecklingen, Träskman, P.O. "Ett besvärligt kapitel", i Samuelsson Kääntä, J., Almkvist, G., Svensson, E. & Skarhed, A. (red.) *Vänbok till Lena Holmqvist*, iustus 2019, 329–343.

3 I Sverige infördes en bestämmelse om förolämpning mot tjänsteman i juli 2025. Den ledde till åtskilliga anmälningar, men var gränsen skall gå för vad som är otillåtet att framföra till en tjänsteperson är ännu inte prövats i Högsta domstolen.

mindre än tre ändringar under den avgivna perioden.⁴ Detta är inte minst resultatet av flera så kallade "bandepakker" vilka trissat upp straffnivåerna. Helms andra kapitel berör § 243 straffeloven, om psykiskt våld i nära relationer.⁵

BOGANMELDELSE

Liv Navntoft Henningsen beskriver i sitt kapitel om hur den samtyckesbase-
rade våldtäktsbestämmelsen i straffelovens § 216 utgjorde ett paradigmskifte
i den rättsliga förståelsen av våldtäkt. Hon betonar att människorättsliga
överväganden spelade in bakom kriminaliseringen, och även flera andra
bidrag i antologin berör relationen mellan straffrätten och internationella
förpliktelser. Bestämmelsen om grooming i § 231 straffeloven, skildrad av *Niels
Mikael Hjerrild*, är ett annat exempel på de positiva förpliktelser som stater
kan ha att skydda medborgarna från vissa typer av övergrepp.

Människorättsliga aspekter gör sig också påmindra i andra kapitel, men då
kanske ur andra perspektiv, främst som begränsning av lagstiftarens möj-
ligheter att bestämma straff vid intrång i de mänskliga rättigheterna, något
som är huvudtemat i kapitel 5, där *Bassah Khalaf* skriver om § 134 c, men som
också förekommer *Gert Dyrns* kapitel om straffelovens § 114 j. Ytterligare
andra kapitel berör förmögenhetsrättsliga aspekter, såsom *Sten Schaum-
burg-Müllers* kapitel om inbrottsstöld (§ 276 a) och *Troels Michael Liljas* kapitel
om självständig penningtvätt (§ 290 a). Slutligen kan man även se spår av ett
politiskt ökat fokus på invandrings- och integrationsfrågor i kapitel författade
av *Kumm Sabba Mirza* (§ 215 a) respektive *Annette Kronborg* och *Peter Starup*
(§ 262, stk. 2).

De många förändringarna i straffeloven – 40 % av bestämmelserna i den
särskilda delen har ändrats under den undersökta perioden – visar på att
straffrätten är långt ifrån statisk. Dynamik är legitim menar redaktörerna, "men
kvalitet og proportionalitet er afgørende". Mot bakgrund av denna ståndpunkt
bör man enligt dem införa ett ramverk för värdering av nya straffbestämmelser,
kallat ABC-testet där A står för Ansvar, B för Bärighet och C för Klarhet.

Under A ställer man sig frågan om syftet med lagstiftningen är klart,
legitimt och evidensbaserat. Vidare bör man fråga sig om ingripandet är
proportionerligt i förhållande till det problem som skall åtgärdas. Slutligen
ställer man sig frågan om en analys av möjliga konsekvenser och alternativ
har genomförts. Frågorna under B handlar om det finns resurser och kom-
petens för verkställighet, om samordning mellan relevanta aktörer (inklusive
fängelserna) säkerställs samt om det finns en plan för utvärdering, justering
och eventuell utfasning av vid bristande effekt. Under C, slutligen, bör
man för det första testa ifall gärningsinnehållet är precist, begripligt och
förtutsebart. Man bör också se till att det finns tydliga riktlinjer för polis,
åklagare och kriminalvård. Den avslutande frågan är om kommunikationen

4 Även här finns tydliga likheter med Sverige: återkommande ändringar med kort
mellanrum har lett till att minimistraffet för grovt vapenbrott åttafaldigats på ett
decennium.

5 Här kan jämföras med 4 kap. 7 b § brottsbalken, vilken trädde ikraft 1 juli 2026.

till allmänheten är enkel och korrekt, så att lagstiftningens signal om en **BOGANMELDELSE** viss position fungerar.

Med testet adresseras tre centrala dimensioner: legitimitet, implementering och rättssäkerhet. Lagstiftaren borde i högre utsträckning ta till sig av detta, även om jag misstänker att det nog är för mycket att hoppas på. Men för att avsluta med några kloka ord från en dansk centralfigur inom straffrätten, Vagn Greve (1938-2014):

vi bør [...] ikke opgive håbet om en fremtidig erkendelse blandt magthaverne af vigtigheden af de fundamentale principper.⁶

Andreas Anderberg

Universitetslektor i straffrätt, Juridiska institutionen vid Göteborgs universitet, Sverige

6 Greve, V. (2010). Den strafferetlige behandling af bagatelagtige sager. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 97(3), 382.